

26. ЛВІА РАН. – Р. III, № 928, п. 27.
27. Два проекта Э. И. Жибера // Строитель. – 1899. – №19–20. – С. 736–753.
28. Костели Польщі та Прибалтики зі ступінчастими шипцями на головних фасадах: Коло, парафіяльний костел Св. Хреста, XIV – поч. XV ст.; Кшценцице, парафіяльний костел Св. Прокопа, 1531–1542 рр.; Краків, костел Тіла Христового, близько 1500 р.; Познань, псалтирня, 1512 р.; Гдиня, церква Св. Катерини, перша половина XIV ст.; Рига, церква Св. Іоанна, перша половина XIV ст. та ін.
29. Матеріали досліджень замку князів Острозьких у Старокостянтиніві, здійснених автором у 1970 р. (рукопис).
30. Памятники архитектуры и градостроительства Украинской ССР: Иллюстрированный справочник-каталог: В 4 т. – К., 1983–1986, 1985. – Т. 2.
31. Рафальский Л. Путешествие по Острожскому уезду Волынской губернии в 1864–1865 г. – Почаев, 1872.
31. Biuletyn historii sztuki i kultury. – Marzec; Warszawa, 1935. – R. III. – № 3. – С. 165–167.

*Марія Гончаренко
(Київ)*

«ТВОРЧА АРХІТЕКТУРНА МАЙСТЕРНЯ “В. ШКРОГАЛЬ”». ПОШУКИ СТИЛЮ

Персональні архітектурні майстерні як незалежні проектні організації почали виникати в Україні на початку 1990-х рр. Їхня поява урізноманітнила й поглибила архітектурний творчий процес, створила умови для явного конкурентного існування творчих особистостей. Професія архітектора, яка тривалий час була обмежена рамками керованого державою існування, отримала можливість спонтанного саморозвитку. З початком ринкових реформ, послабленням директивних впливів в Україні в архітектурній практиці виникли умови для вияву особистісних творчих задумів та експериментувань. На цьому тлі прискорився процес появи сильних творчих колективів і лідерів. Серед таких колективів свою нішу в сучасному українському архітектурному процесі займає й київське приватне підприємство «Творча архітектурна майстерня “В. Шкροгаль”» (ПП «ТАМ “В. Шкροгаль”»).

«Творча архітектурна майстерня “В. Шкροгаль”» була заснована в лютому 1990 р. в межах державної проектної організації «Київпроект». Із 1998 р. існує самостійно як ПП «ТАМ “В. Шкροгаль”» (атестаційне свідоцтво № 44 Спілки архітекторів України отримано 20 березня 1991 року; у ньому йдеться про надання В. Шкροгалю права на самостійну творчу діяльність на території України, утворення власного проектного бюро та його філій, керівництво творчо-виробничим підприємством) і має свій логотип (знак для товарів і послуг), затверджений Державним департаментом інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України (2006 р.). Творча майстерня «В. Шкροгаль» стала одним із переможців проведеного Державним Комітетом будівництва, архітектури та житлової політики України конкурсу на кращі будинки та комплекси житлово-цивільного та промислового призначення, прийняті в експлуатацію в 2000 р. в Україні, отримала Диплом третього ступеня (наказ Держбуду України № 157 від 31.07.2001) за високу якість проектування житлового будинку на вул. Пожарській, 4 в Києві ¹.

Творчий керівник і директор майстерні ПП «ТАМ “В. Шкροгаль”» Володимир Михайлович Шкροгаль – архітектор, член-кореспондент Української академії архітектури (від 2003 р.), член Національної спілки архітекторів України, нагороджений Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира третього ступеня (2004 р.), має почесне звання «Лицар Вітчизни» (2007 р.).

Для розуміння й умотивування спрямування його творчої діяльності слід додати кілька фактів із біографії. У 1973 р. В. Шкροгаль закінчив архітектурний факультет Київського інженерно-будівельного інституту (нині – КНУБА), де на той час викладали такі талановиті творчі особистості, як Ю. Химич (малюнок) ², Я. Штейнберг (містобудування) ³, О. Хорхот (архітектура промислових будівель) ⁴, В. Чепелик (історія архітектури) ⁵. Саме В. Чепелик, за словами

В. Шкροгалья, привернув його пильну увагу до національної архітектури, її розвитку. Плідними для професійного становлення митця були й 25 років праці в Київпроекті, де безпосередньо в одному колективі він працював із такими відомими архітекторами, як А. Добровольський⁶, О. Малиновський⁷, А. Мілецький⁸, і брав участь у створенні таких об'єктів, як Автоматична станція на вул. Софіївській, 11 (за цей будинок, парадоксально, але факт, що відповідає часові, не колектив, а саме організація отримала Диплом першого ступеня, що є виразною ознакою тогочасного стану в професії), Універсам на просп. В. Маяковського, Центральний гастроном на просп. Перемоги, 47 у Києві; Комбінат харчування та Станція юних техніків на вул. Героїв Сталінграда в м. Кіровокані (Вірменія) та ін. Своїм внутрішнім професійним орієнтиром, духовно спорідненим собі архітектором В. Шкροгалья вважає всесвітньоизвестного американського архітектора Франка Ллойда Райта⁹, який у своїй творчій концепції дотримувався виразних феноменологічних підходів до архітектури як до другої, антропогенної, природи, і на запитання «Чим є стиль для архітектора?» відповідав: «Стиль є наслідком характеру»¹⁰.

Розглядаючи доволі розмаїтий творчий доробок ПП «ТАМ “В. Шкροгалья”» можна виділити три складові, що формують його архітектурний образ. Перша – стилістика сучасної авангардної архітектури в руслі новітнього постмодернізму (житлові будинки на перетині проспектів Правди та Радянської України в Подільському р-ні, офісно-житловий комплекс на вул. Туманяна, 15 та житлові будинки на вул. Марини Раскової, 4 та 52 в Дніпровському р-ні, житловий комплекс на вул. Академіка Костичева та Академіка Вільямса в Голосіївському р-ні Києва); друга – стилістика історичних рефлексій (житловий будинок на вул. Леніна в Судаку, забудова вул. Кожемяцької, 10–22 в урочищі Гончарі-Кожум'яки в Києві, Свято-Миколаївський храм у с. Чайки Богуславського р-ну Київської обл.) та третя – український архітектурний модерн (житлові будинки на вул. Гоголівській, 36, Щербакова, 42 в Шевченківському р-ні, Пожарського, 4 в Дніпровському р-ні; усі – у Києві). Остання спрямованість у творчості В. Шкροгалья видається не черговими ремінісценціями, а продовженням розвитку українського архітектурного стилю, який певний час існував латентно й за сприятливих умов знов отримує можливість активно розвиватися. Так, цей стиль як напрямок пошуків української архітектури не закінчився в 1920-х рр., а мав спорадичну з'яву в 1930-х та 1950-х р. і ось тепер, у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Так хочеться думати – природнім чином на це «хочеться» впливає те почуття, що кандидат мистецтвознавства, проректор Львівської національної академії Роман Яців називає «тугою за справжністю»¹¹.

Тож, якщо поставити собі запитання «Чи допускає сучасна заіндустріалізована технологія будівництва особистісний підхід до створення архітектурного образу і чи не є сучасні будівельні технології “прокрустовим ложем” архітектури?», то аналізуючи архітектурні твори «ТАМ “В. Шкροгалья”», починаєш думати, що будівлі й у стилістиці сучасної новітньої архітектури можуть мати певну нову аутентичність національної культури.

Проте, щоб ця нова аутентичність стала «видимою», потрібна праця архітектурних критиків, можливо, навіть більше, ніж праця архітекторів-практиків, з огляду на сам факт «нелегального» існування архітектурних критиків, на відміну від мистецтвознавців, яких професійно готують у навчальних закладах і спеціальність яких зафіксована ВАКом України. Отже, існування архітектурних критиків як окремої та невід'ємної ланки архітектурної професії є великою проблемою, що загострилася з ліквідацією в другій половині 2007 р. Науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування (НДІТІАМ), підпорядкованого Міністерству регіонального розвитку й будівництва, – інституту, який мав аспірантуру і можливість готувати кадри за спеціальністю 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» (раніше ця спеціальність звучала як «Теорія та історія архітектури») і який був чи не останньою суто науковою установою – фрагментом ліквідованої в 1963 р. Академії архітектури України (з 1956 р. – Академія будівництва і архітектури УРСР).

У тій умовній послідовності, в річищі якої протікає розвиток архітектури як форми культури, неабияку вагу має самоусвідомлення архітектури, яке відбувається значною мірою завдяки архітектурній критиці, і зайве доводити очевидну річ – відсутність досконалої, розвинутої архітектурної критики безпосередньо загрожує нашому середовищу, яке на рівні свідомості й підсвідомості впливає на культурну структурованість нашого суспільства, і, зрештою, стримує розвиток інформаційного професійного поля.

- ¹ Творческая архитектурная мастерская «В. Шкροгаль»: Проспект. – К., 2007.
- ² Химич Юрій Іванович (1928–2003) – архітектор, художник. Заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1990 р.). Викладав у КІБІ (1964–1985) та КХІ (з 1984 р.). Професор (з 1989 р.). Створив великі живописні серії пам'яток архітектури України – Галичини, Криму, Києва, Львова, Чернігова та інших міст; серію пам'яток дерев'яного зодчества півночі Росії.
- ³ Штейнберг Яків Аронович (1896–1982) – архітектор-художник, канд. архіт. (з 1947 р.), чл.-кор. АА УРСР (з 1946 р.), чл.-кор. АБіА УРСР (1958–1963). Викладав у ХІБІ (нині – ХНУБА, з 1923 р.), згодом – у КІБІ (нині – КНУБА). За його проектами споруджені громадські та житлові будівлі в Донецьку, Києві, Харкові, Гаграх. Представник конструктивізму.
- ⁴ Хорхот Олександр Якович (1907–1993) – архітектор, заслужений архітектор УРСР (з 1970 р.), доктор архіт. (з 1967 р.), професор КІБІ (з 1963 р.). Викладав у КІБІ (нині – КНУБА). Автор промислових споруд у Києві, Сталінграді, Москві, Горькому; генеральних планів (у колективі) Запоріжжя, окремих районів Черкас, Тернополя, Калуша, Одеси, Львова, Києва; низки книг з питань планування та архітектури промислових підприємств. Почесний член УАА (з 1992 р.).
- ⁵ Чепелик Віктор Васильович (1927–1999) – архітектор, канд. архіт. (з 1964 р.), дійсний член УАА (з 1993 р.), професор (з 1987 р.). Викладав у КНУБА (КІБІ) з 1958 р. Займався дослідженням історії архітектури, зокрема зачатків і розвитку українського архітектурного модерну. Автор книг «Київський осередок розвитку народних традицій в архітектурі початку 20 століття» (1986), «Архітектура і мова» (1991), «Зодчі середньовіччя і Нового часу (VI–XIX ст.)» (1991); «Український архітектурний модерн» (2000).
- ⁶ Добровольський Анатолій Володимирович (1910–1988) – архітектор, заслужений будівельник УРСР (з 1960 р.), дійсний член АА УРСР (1950–1956), дійсний член АБіА СРСР та АБіА УРСР (1956–1966), професор КХІ (з 1965 р.), академік АМ СРСР (з 1972 р.). Головний архітектор Києва (1950–1955). Проектував громадські та житлові будинки, зокрема на Хрещатику 23, 25, 27; на вул. Червоноармійській, 48–52; Будиноку художників на Львівській пл. в Києві, аеропорт у Борисполі та ін. Лауреат Державної (Сталінської) премії СРСР (1950, 1951 рр.). Викладав у КІБІ (1947–1949), у КХІ (з 1961 р.). Автор понад 30 наукових праць.
- ⁷ Малиновський Олександр Іванович (1915–1976) – архітектор. Працював у Київпроекті, проектував громадські та житлові будівлі в Києві (Хрещатик, 23, 25, 27, Міська Рада; вул. Червоноармійська, 6, 20, 36 тощо), аеровокзал у Борисполі та ін. Викладав у КДХІ. Брав участь у військових діях Другої світової війни (1941–1945).
- ⁸ Мілецький Авраам Мойсейович (1918–2004) – архітектор. Лауреат Державної премії СРСР (1967). Проектував громадські та житлові будівлі в Києві, зокрема Палац піонерів та школярів, Парк Вічної Слави воїнам Великої Вітчизняної війни з обеліском Слави невідомому солдату, Меморіально-поховальний комплекс на Байковому цвинтарі тощо. Був керівником і головним архітектором проекту історико-археологічного парку-музею «Стародавній Київ» (кінець 1960-х рр.); пам'ятники в с. Нові Петрівці Київської обл., у Торгаю на Ельбі (Німеччина). Викладав у КІБІ та КХІ (з 1962 р.). Брав участь у бойових діях Другої світової війни (1941–1945). Почесний член УАА та МАА. Від 1991 р. жив в Ізраїлі.
- ⁹ Френк Ллойд Райт (1869–1959) – американський архітектор (мав незавершену архітектурну освіту). Засновник т. зв. «органічної архітектури». Автор багатьох праць з архітектури, серед яких: «Автобіографія» (Нью-Йорк, 1932); «Органічна архітектура: архітектура демократії» (Лондон, 1939); «Майбутнє архітектури» (М., 1960; рос. мовою).
- ¹⁰ Мастера архитектуры об архитектуре. – М., 1972. – С. 194.
- ¹¹ Яцив Р. Туга за справжністю // Літературна Україна. – 2008. – 4 грудня. – С. 1, 3.

Віктор Завада
(Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНИХ СТИЛІВ У ТРАДИЦІЙНОМУ САКРАЛЬНОМУ БУДІВНИЦТВІ ПОЛІССЯ

Однією з важливих умов об'єктивної та науково обґрунтованої оцінки будь-якого історико-архітектурного явища (певної художньо-стильової течії, національної або регіональної школи, конкретного історичного типу будівель і навіть окремої споруди чи ансамблю) є, як відомо, його розгляд у контексті найголовніших тенденцій і течій світового зодчества. До числа найбільш поширених в архітектурній науці показників історико-культурної та художньої цінності старовинних зразків мистецтва будівництва слід віднести, зокрема, їхнє місце в загальному процесі формування та еволюції історичних стилів. Традиційна увага дослідників саме до цього аспекту історії архітектури була зумовлена передусім універсальним характером процесів стилеутворення, які в явній або прихованій формі пронизували практично всі ланки духовної та матеріальної культури,